

Видатний учений, людина, вчитель – Іван Іларіонович Лукінов (до 90-річчя від дня народження)

Іван Іларіонович Лукінов всесвітньо відомий учений, академік п'яти академій: ВАСГНІЛ (1973), Шведської Королівської академії сільського і лісового господарства (1975), Національної академії наук України (1976), Академії наук СРСР (1984), Української академії аграрних наук (1991). При цьому він обирається дійсним членом цих академій переважно одноголосно, а в окремих випадках минаючи перший етап члена-кореспондента цих академій. Уже наведені факти говорять самі за себе: ця людина, її здобутки були загальнознані у суспільстві.

Він гідно представляє вітчизняну економічну науку на світовому рівні, постійно був учасником численних міжнародних наукових конгресів, конференцій, симпозіумів, форумів та ін. Іван Іларіонович працював у складі Європейської економічної комісії ООН, був членом Міжнародної асоціації економістів-аграрників, вице-президентом Європейської асоціації економістів аграрників.

Він є автором понад 600 наукових праць, серед яких п'ять індивідуальних і 25 колективних монографій, присвячених дослідженню проблем економічної теорії, процесів відтворення, ціноутворення, аграрно-промислової інтеграції, економічних трансформацій та ін. Вони широко відомі не тільки в Україні, а й за її межами. Публікувалися англійською, німецькою, словацькою, болгарською, польською, угорською, румунською та іншими мовами.

Іван Іларіонович був активним науковим і громадським діячем, удостоєний високих державних нагород: ордена Леніна, двох орденів Трудового Червоного Прапора, ордена „Знак Пошани”, медалей, Почесної грамоти Президії Верховної Ради України, а також міжнародних нагород: „Золотої медалі” – Асоціації сприяння національній промисловості Франції, „Золотої медалі” як „Керівнику ХХІ століття” – „Європейських контрактів”, „Золотої медалі М. Д. Кондратьєва” – Міжнародного форуму М. Д. Кондратьєва та Російської академії природничих наук ім. В. І. Вернадського (РФ) й ін. Академіку

І.І. Лукінову було присвоєно почесне звання „Заслужений діяч науки і техніки України”.

Слід відзначити, що на честь 90-річчя від дня народження Івана Іларіоновича (05.10.2017 р.), на будинку, де він жив (вул. Прорізна, 7), заслужено встановлено меморіальну дошку.

Один із авторів цього нарису (Шпичак О.М.) мав честь безпосередньо вчитися у нього та працювати з ним в 1968-1976 роках в Інституті аграрної економіки та із 1993 року в Українській академії аграрних наук до кінця його днів. Він був різносторонньо та багатогранною особистістю, природженим генератором ідей, істинним організатором наукових процесів із надзвичайною самовіддачею й цілеспрямованістю. Іван Іларіонович був гуманістом і найвищою цінністю для нього була людина. Вся його науково-виробнича діяльність супроводжувалася високою моральністю.

Іван Іларіонович прийняв під своє керівництво Український науково-дослідний інститут економіки і організації сільського господарства з 1967 року, який знаходився в „приймах” Міністерства лісового господарства на вул. Воровського, 22, не маючи ні власного приміщення, ні житла для багатьох працівників інституту. У зв'язку з цим новопризначений директор взявся за створення матеріальної бази для діяльності інституту. За часів директорства Івана Іларіоновича було збудовано корпус інституту – вул. Героїв оборони, 10, багатоквартирний будинок для співробітників – вул. Полковника Потехіна, 12 та гуртожиток для аспірантів – пров. В. Жуковського, 6. На всіх рівнях він відстоював, щоб житло одержали безпосередньо члени колективу. В умовах тотального дефіциту житла ці питання були надзвичайно гострими, але вони дали можливість розв'язати цілій ряд проблем і, передусім, проблему стабілізації колективу й формування молодої генерації науковців. Поліпшені житлові умови для аспірантів значно підвищили конкурс в аспірантуру (до 10 осіб на місце). На навчання до неї приймали за конкретною проблематикою, а значна частина

випускників залишалася в інституті, формуючи його наукове ядро.

На момент призначення І.І. Лукінова на посаду директора Інституту установа мала другу категорію та завдяки його зусиллям згодом одержала першу категорію, що суттєво вплинуло на розв'язання проблеми оплати праці працівників.

Іван Іларіонович створив в інституті демократичні умови для роботи. В ньому до цього часу витас його дух формування наукової думки. Йому вдалося сформувати в інституті потужну наукову еліту та націлити її на розв'язання найактуальніших і важливих проблем для економіки сільського господарства держави й України зокрема. Було окреслено стратегічні напрями їх здійснення, проведено розподіл між ними наукових сил. Увага концентрувалася, передусім, на складних проблемах ціноутворення, витрат і рентабельності сільськогосподарського виробництва, оплати праці та відносин сільськогосподарських підприємств з державою й промисловістю, земельних відносин, господарського розрахунку, інтенсифікації сільськогосподарського виробництва, міжгосподарської кооперації та агропромислової інтеграції, вдосконалення структури управління, глибинних соціально-економічних процесів. Для цього роботу інституту було сфокусовано в чітко визначених наукових напрямах, сформовано такі структурні підрозділи: ціноутворення й рентабельності, земельного кадастру, кооперації та інтеграції, спеціалізації, основних засобів, оплати праці й інші, організовано спеціалізовану раду по захисту дисертацій. Під його керівництвом було організовано роботу з виконання тематик на союзному рівні, він очолював проблематику ціноутворення як одну із найважливіших складових усіх економічних відносин, писав наукові роботи з цієї проблематики. Наукове кредо Івана Іларіоновича було таким: «У науці завжди повинен бути приріст знань».

Іван Іларіонович учив своїх підлеглих творчо працювати, організовував в інституті роботу по підготовці надзвичайно актуальних доповідних записок для службового користування. Їх подавали на союзний і республіканський рівні управління. У цих доповідних записках висвітлювалися гострі проблеми з глибоким аналізом причин стану, в якому знаходився агропромисловий комплекс України, та основне – шляхи його поліпшення. Він організовував своєрідні „майстер-класи”, очолюючи роботу над цими доповідними записками, ви-

слуховував усі позиції й надавав можливість кожному з виконавців максимально себе проявити. При цьому прищеплював скрупульозність і відповідальність до виконання робіт такого рівня. Він зобов'язував безпосередніх виконавців розписуватися на відповідних матеріалах, а при необхідності посилає їх на найвищі рівні управління самостійно відстоювати наукові позиції. Цей факт надавав упевненості співвиконавцям у власних силах.

Наукова діяльність Івана Іларіоновича припадала на другу половину ХХ ст. та початок ХХІ ст. Він працював за часів існування планово-адміністративної системи, коли проголошувалася побудова комунізму із „людським обличчям”. І саме він був один із тих, хто відстоював його побудову з „людським обличчям” та докладав для цього усі свої зусилля й можливості.

Із переходом до ринкових відносин Іван Іларіонович краще, ніж будь-хто інший, розумів необхідність реформ і змін у народному господарстві колишнього СРСР та України зокрема, болісно реагував на недоліки у реформуванні.

Він постійно підкреслював, що реформи не повинні бути заради реформ, вони мають бути здійсненими, проходити постійну апробацію, проникати через людську свідомість передбачати як економічний, так і соціальний ефект. Михайло Сергійович Горбачов, з яким Іван Іларіонович мав зустрічі, називав його «проробом перестройки». І.І. Лукінов вважав, що в ринкових умовах реформи повинні ґрунтуватися на поєднанні ринкових важелів з елементами державного регулювання й тільки таким чином можна досягти успіхів у житті суспільства. Його підходи були дуже близькими принципам лідера економічних реформ Китаю Ден Сяопіна, що планування не еквівалентне соціалізму, як і ринок – капіталізму, бо в обох випадках існує й планування, і ринок.

Віддаючи перевагу великим багатогалузевим аграрним підприємствам, Іван Іларіонович аж ніяк не заперечував можливості багатоукладності в сільському господарстві, а отже, й функціонування невеликих фермерських господарств, але вони потребуватимуть, особливо на першому етапі, державної підтримки.

На превеликий жаль, пропозиції Івана Іларіоновича в останній час не завжди втілювалися в життя. Він важко переживав негаразди реформ, що негативно позначалося на здоров'ї цієї соціально активної особистості.

Як влучно зазначає Тетяна Борисівна Лукінова, дружина Івана Іларіоновича, головним для нього завжди була Справа, яку він любив. Робота аж ніяк не була йому тягарем, він працював із захопленням. Справі була підпорядкована і службова, й наукова кар'єра. Ступені та звання йому потрібні були тільки для того, щоб до його думки прислухалися, щоб з ним рахувалися, щоб він міг максимально впливати на хід подій у своїй галузі.

Водночас Іван Іларіонович був доброзичливий до людей, намагався допомогти там, де міг. Він вважав, що кожного потрібно цінувати за те, що він вміє робити і робить, а не вимагати чогось, йому не властивого.

І.І. Лукінов організовував роботу за принципом, що кожен повинен „грати на своєму інструменті”, лише за таких умов можна „створити оркестр” та досягти найбільшої ефективності у виконанні поставлених завдань. Він вважав, що наукова діяльність – це особливий вид діяльності, яка може не вписуватися в офіційний графік робочого часу. Наукова людина здатна генерувати ідеї будь-де й будь-коли й не обов’язково на своєму робочому місці. Головним для Івана Іларіоновича було, щоб роботу виконували своєчасно та належним чином. Така традиція в інституті існує й досі.

Якщо траплялася якась конфліктна справа, Іван Іларіонович ніколи не ставився до неї формально, а вникав у суть і вирішував по справедливості. У той же час як керівник він був дуже вимогливим. Твердість у принципових питаннях поєднувалася у нього з людяністю.

Іван Іларіонович був дуже доступною людиною. У кінці робочого дня він міг грати у волейбол зі своїми колегами, грав із великим ентузіазмом та нерідко кричав: „Мазило!”,

відзначав новорічні свята разом із колективом, полюбляв лижні прогулянки. Разом із вірною дружиною і соратницею полюбляли бувати на дачі. Я неодноразово був свідком, коли вони разом у вихідні дні діставалися з дачі громадським транспортом.

Із великою шаною та повагою Іван Іларіонович згадував про свого вчителя – академіка П. М. Першина, а також викладачів Харківського інституту, де він навчався. З великою синівською любов’ю він згадував про своїх батьків, особливо маму як наставницю його життєвого шляху. Поруч із ним була його вірна дружина, з якою він збудував міцну взірцеву сім’ю. Вона ділила його радості та долала разом із ним негаразди, забезпечувала надійні тили його перемог. Тетяна Борисівна Лукінова – Людина з великої літери, вона з властивим їй тактом і гідністю підтримує належну пам’ять про Івана Іларіоновича. У своїх спогадах вона запитує: „Чи пощастило Івану Іларіоновичу з дружиною, теж ученим та теж захопленою своєю справою і тому далеко не зразковою господинею?” На моє тверде перевонання, Івану Іларіоновичу дуже пощастило з дружиною, й у цьому немає сумніву.

Вони виховали достойних талановитих сина та дочку, мають онуків, правнуків, які поважають і шанують пам’ять свого великого батька й дідуся.

Іван Іларіонович назавжди залишається в пам’яті своїх безпосередніх та опосередкованих учнів. Своїм життєвим прикладом і фундаментальними працями він забезпечив собі гідне місце в історії вітчизняної економічної думки. Його вчинки є взірцем для наслідування молодого покоління, яке прагне розквіту й благополуччя нашої держави.

**Ю.О. ЛУПЕНКО, доктор економічних наук, професор, академік НААН,
заслужений діяч науки і техніки України, директор
О.М. ШПИЧАК, доктор економічних наук, професор, академік НААН,
заслужений діяч науки і техніки України,
головний науковий співробітник**
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»

*